

ItK

4

Irodalomtörténeti Közlemények

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA 1978

A TARTALOMBÓL

F. Csanak Dóra: Bessenyei György és az egyházpolitika
Kiss József: A komikus hősköltemény útja A helység kalapácsáig
Nagy Sz. Péter: A Toll (1929—1938)

*

Szathmári István: Megjegyzések Ady stílusforradalmához

*

Szegedy-Maszák Mihály: A történet és az elbeszélés szereplői Kemény Zsigmond regényeiben

Szemle

Jakó Zsigmond: Írás, könyv, értelmiség (Heltai János)

Czigány Lóránt: A magyar irodalom fogadtatása a viktoriánus Angliában
(Kovács József)

Szalay Károly: Humor és szatíra Mikszáth korában (Lőrinczy Huba)

Nagy Péter: Útjelző (Ferenczi László)

Jókai Mór összes művei (Fried István)

Dionýz Ďurišin: Összehasonlító irodalomkutatás (Rákos Péter)

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

hangsúly és számok
 birtok nélkül
 és

Az 1770-es évtized sorsdöntő események egész sorát hozta Besseneyi életének alakulásában. Napvilágot láttak első nyomtatott művei, kilépett a testőrségből és polgári egzisztenciát igyekezett teremteni magának Bécsben; a magyarországi református egyház szolgálatába lépett, majd összeütközések sorozata után elveszítette állását és biztos jövedelmét. Katolizált, s utóbb a királynő a császári könyvtárban állást, fizetést biztosított számára. Mária Terézia halála, amely csaknem pontosan az évtized végén, 1780. november 29-én következett be, Besseneyi bécsi tartózkodását is derékba törte, bár hazaköltözésére csak két évvel később, 1782 őszén került sor.

A szolgálatból kivált köznemesi származású testőrök általában két lehetőség között választhattak: vagy átléptek a hadseregbe, vagy hazatértek birtokukra, ahol létük fenntartása nem okozott gondot, pénzjövedelmük azonban a primitív gazdálkodási viszonyok miatt még a tehetősebbek számára sem tette lehetővé a megélhetést a császárvárosban. Arra, hogy irodalmi tevékenységéből tartsa fenn magát, nem gondolhatott Besseneyi. A katonáskodáshoz nem volt kedve, de erről egészségi állapota miatt sem lehetett szó, hazaköltözni nem akart, így más forrásból kellett létfenntartásáról gondoskodnia. Máiig sem tudjuk pontosan, kinek a fejében született meg a gondolat, hogy a hazai református egyház ügyeinek bécsi intézésébe kapcsolódják be; Mária Terézia mindenesetre támogatta a terv megvalósulását s kenyérhez juttatta az „ágyvetője”, Grass báróné és Kollár Ádám által ismételtelen elismeréssel emlegetett és jóindulatába ajánlott testőröt.

Besseneyi egyházi szolgálatának történetével mind a református egyháztörténetírás, mind pedig a Besseneyi-kutatás foglalkozott már; Zoványi Jenő és Széll Farkas a századforduló táján, illetve a század első évtizedében írt tanulmányai foglalták össze részletesen a kérdést s hoztak nyilvánosságra vele kapcsolatos fontos dokumentumokat.¹ Több egyház- és irodalomtörténeti forrásközlés is napvilágot látott, amely e nagy jelentőségű eseménysorozat részleteit világítja meg. A Besseneyiről szóló mind- eddig legterjedelmesebb monográfia, Gálos Rezső munkája ugyancsak bőven foglalkozik Besseneyi életének e szakaszával.² Művével kapcsolatosan a szakkritika számos ponton fenntartásokat, ellenvéleményt jelentett be, az egyházi szolgálatról szóló fejezeteket azonban lényegében elfogadta, illetve érdemlegesen nem foglalkozott velük.³ Talán nem tévedünk, amikor úgy érezzük, hogy ez részben annak köszönhető, hogy az egyház- és iskolatörténeti vonatkozások kevésbé keltették fel a monográfiát elsődlegesen irodalomtörténeti szempontból vizsgáló recenzens figyelmét. Gálos Rezső ítéletei

¹ Besseneyi György: A bhari remete vagy a világ így megyen. – Holmi. Bev. Széll Farkas. Debrecen 1894. – TÓTH Sámuel: Adalékok a tiszántúli ref. egyházkerület történetéhez. II. füzet. Debrecen 1894. – ZOVÁNYI Jenő: Besseneyi György mint ref. főconsistoriumi titkár. Sárospatak 1909. Mindhárom mű több-kevesebb részletességgel foglalkozik a négy egyházkerület vezetőinek Besseneyi alkalmazásával kapcsolatos véleménykülönbségével is; ez a tanulmány a tárgyalat kérdés e vonatkozására nem terjeszkedik ki.

² GÁLOS Rezső: Besseneyi György életrajza. Bp. 1951.

³ BARTA János bírálatát l. It 1952. 575–582.